
PŮVODNÍ PRÁCE

Syndrom zavrženého rodiče

Pavlát J., Janotová D.

Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN, Praha,
přednosta prof. MUDr. J. Raboch, DrSc.

Souhrn

Forenzní psycholog R. A. Gardner popsal osm kritérií pro určení „syndromu zavrženého rodiče“: 1. Nenávistná kampaň za degradaci rodiče. 2. Absurdní zdůvodňování této nenávisti. 3. Nepřítomnost ambivalence (černobílé hodnocení rodičů). 4. Fenomén nezávislého názoru, děti postižené syndromem zavrženého rodiče často uvádějí, že nechtějí stýkat se s druhým rodičem je jejich vlastní. 5. Reflexivní podpora programujícího rodiče. 6. Nepřítomnost pocitu viny. 7. Vypůjčené scénáře (papouškování). 8. Rozšíření nepřátelství na členy původní rodiny zavrženého rodiče. Autoři ve vlastní studii 100 soudně znaleckých posudků ve sporech o děti z oboru psychiatrie a psychologie nacházejí častější psychické poruchy u dětí i jejich rodičů. Matky častěji brání stykům s nerezidenčním rodičem, otcové jsou v domácím prostředí častěji agresivní. Jednoznačné diagnostikování „syndromu zavrženého rodiče“ je ojedinělé, k popisu dynamiky vztahů rozvrácené rodiny jsou vhodnější běžně užívané diagnostické kategorie. Překlad do českého jazyka „syndrom odcizeného rodiče“ je přiměřenější než „syndrom zavrženého rodiče“.

Klíčová slova: rozvod, syndrom zavrženého rodiče, rodičovský konflikt, narušování návštěv dětí, rodičovské soudní spory.

Summary

Pavlát J., Janotová D.: Parental Alienation Syndrome

Forensic psychologist R. Gardner formulated cluster of eight symptoms which characterize the parental alienation syndrome: 1. A campaign of denigration. 2. Absurd rationalization for the deprecation. 3. Lack of ambivalence. 4. The “independent-thinker” phenomenon. 5. Reflexive support of the alienating parent in the parental conflict. 6. Absence of guilt over cruelty to and/or exploitation of the alienated parent. 7. The presence of borrowed scenarios. 8. Spread of the animosity to the friends and/or extended family of the alienated parent.

The authors in their study of 100 psychology and psychiatry expert examinations in cases of parental law suits concerning custody disagreement find frequent psychopathology in children and their parents. Mothers more frequently interfere with father visitation of children, fathers are more frequently aggressive. Explicit diagnosis of “parental alienation syndrome” is sporadic. For description of dynamic of disrupted family the normally used diagnostic categories are more suitable. The Czech translation “syndrom odcizeného rodiče” is more adequate than “syndrom zavrženého rodiče”.

Key words: divorce, parental alienation syndrome, parental conflict, child visitation interference, parental litigation.

Čes. a slov. Psychiat., 102, 2006, No. 1, pp. 7–12.

ÚVOD

Clawar a Rivlin [3] uvádějí, že tam, kde v rozvodových případech je přítomen konflikt a animozita, lze pravidelně nalézt určitou míru programování dětí a brainwashingu (vymývání mozku). Hovoří o syndromu zavrženého rodiče, poruše, při níž dítě pohlíží na jednoho rodiče jako na zcela kladného a na druhého jako na zcela záporného.

Tento termín pochází od forenzního psychologa R. Gardnera a formuloval ho v osmdesátých letech na základě popisu Wallersteina a Kellyho [24], kteří hovořili o „stavu specificky spojeném s rozvo-

dovou situací, kdy jedno nebo více dětí se spojí s jedním rodičem k vehementním útokům na druhého rodiče“. Gardner [7, 8] popisuje, že syndrom zavrženého rodiče se vyskytuje v kontinuu od přání dítěte být spíše s preferovaným rodičem až k odmítání vidět druhého rodiče. Negativní postoj k odmítanému rodiči je spojen s rigidním vzorcem chování, afektů a přesvědčení, který je objektivně neodůvodnitelný.

Přehled kritérií

Gardner popsal osm kritérií pro určení syndromu zavrženého rodiče:

1. *Nenávistná kampaň za degradaci rodiče*: Dítě projevuje silnou nenávist k rodiči a na cílený dotaz podá výčet jeho záporných charakteristik, zlých činů, špatného chování. Pozitivní emoce jsou vytěsněny.

2. *Slabé, banální, neodůvodněné či absurdní zdůvodňování této nenávisti a odporu k zavrženému rodiči či nechuti k setkání s ním*. Např. „Nechci k tátovi, protože se mě pořád ptá, jak mi to jde ve škole.“

3. *Nepřítomnost ambivalence (černobílé hodnocení rodičů)*: Normální dítě většinou hovoří o kladných i nepříznivých povahových vlastnostech otce i matky, kdežto odcizené dítě programujícího rodiče nekriticky přijímá a zavrženého pouze kritizuje.

4. *Fenomén nezávislého názoru („vyhlášení nezávislosti“)*: Děti postižené syndromem zavrženého rodiče často uvádějí, že nechutí stýkat se s druhým rodičem je jejich vlastní. Vsugerované nepravdy samostatně rozvíjejí. Programující rodič tuto skutečnost rád zdůrazňuje před těmi, kdo rozhodují o styku s dítětem.

5. *Reflexivní podpora programujícího rodiče v rodičovském konfliktu*: Při diagnostických či terapeutických sezeních dítě postižené syndromem zavrženého rodiče souhlasí reflexivně, automaticky a bez zaváhání se vším, co programující rodič tvrdí. Nečeká na protiargument rodiče zavrženého nebo jej zcela ignoruje, nevidí, neslyší. Dětská kritika vůči zavrženému rodiči bývá dokonce silnější a emotivnější než kritika programujícího rodiče.

6. *Nepřítomnost pocitu viny*: Děti postižené syndromem zavrženého rodiče nezakoušejí žádný pocit viny nad tím, že zavržený rodič je postižen, že trpí, ignorují jeho city. Např. za jeho dary nejsou vděčné, jeho výdaje pocítují jako spravedlivý trest, za křivé obvinění z pohlavního zneužívání nepocítují vinu.

7. *Vypůjčené scénáře (papouškování) signalizují vysokou pravděpodobnost syndromu zavrženého rodiče*: Z kontextu dětských obviňování zavrženého rodiče a z jejich obsahu je patrné, že byly sdělovány programujícím rodičem, dítě je vyslechlo a reprodukuje. Dětská „výpověď“ pak obsahuje výrazy a obraty, které děti daného věku ještě nepoužívají. Mnohá dětská obvinění jsou identická s obviňováním programujícího rodiče. Např. čtyřletá holčička uvedla: „Mívám noční můry, když spím u otce. Co jsou noční můry nevím, ale máma to říká.“ Pětiletý chlapec: „Jeho nová přítelkyně je kurva.“ Devítiletá dívka: „Když mám jít k matce, tak hyperventiluji. Nevím, co to je, prostě hyperventiluji.“ Jiná devítiletá: „Je to lhář a podvodník a vždycky na nás vymýšlí nějaké triky. Maminka říká, že mě i sexuálně obtěžoval.“

8. *Rozšíření nepřátelství*: Averze se rozšiřuje i na členy původní rodiny zavrženého rodiče, což způsobuje bolest zejména prarodičům dětí, kteří svá vnoučata milují.

Určení syndromu zavrženého rodiče podporuje přítomnost těchto typů chování a vztahů:

- Komplikace v době styku se zavrženým rodičem.

- Antagonistické chování vůči zavrženému rodiči během styku (pokud se vůbec uskutečňuje).

- Citová vazba k programujícímu rodiči: čím patologičtější fixace na programujícího rodiče, tím závažnější je syndrom zavržení druhého rodiče.

- Citová vazba k zavrženému rodiči byla před jeho zavržením dobrá.

Vylučujícím kritériem syndromu zavrženého rodiče je **oprávněné zavržení rodiče**. Protože syndrom zavrženého rodiče se rozvíjí v situaci vzájemné animozity a boje mezi rodiči, je zřejmé, že je často obtížné toto vylučující kritérium aplikovat dostatečně spolehlivě.

Podle intenzity uvedených symptomů rozlišuje Gardner syndrom zavrženého rodiče na mírný, středně těžký nebo těžký. Kromě mírné formy bývají obvykle přítomny všechny symptomy, proto není těžké syndrom rozpoznat.

Gardner usiluje o to, aby syndrom zavrženého rodiče byl jako diagnostická kategorie zařazen do mezinárodní klasifikace psychických poruch. Americká psychiatrická asociace, odborný garant DSM IV, nicméně nepovažuje parental alienation syndrom za psychickou poruchu a neuvažuje o jeho zařazení mezi psychické poruchy z důvodů omezené validity výzkumů na toto téma.

Gardner [9] odhaduje, že ve sporech o svěření dětí do péče je v nějaké formě tento syndrom přítomen u 80 až 90 % případů. Walsh a Bone [25] konstatovali, že nejčastějším motivem k manipulaci dítěte je pomsta, pocit viny, obava ze ztráty dítěte či ztráty role primárního rodiče nebo přání kontrolovat a vlastnit dítě. Gardner [7, 8] a Turkat [21] popisují, že preferovaný rodič, obvykle matka, používá k manipulaci dítěte například takové prostředky jako lhaní o druhém rodiči a naznačené nebo zřejmé hrozby, že dítě opustí, když to se s ní nespojí proti druhému rodiči. Garrity a de Bari [12] konstatovali, že preferovaný rodič je obvykle primárně psychicky narušenější než rodič nepreferovaný.

Lampel [16] konstatovala ve své studii 24 případů porozvodových sporů o svěření péče, že tento syndrom se vyskytuje u 40 % dětí. Nepotvrdila hypotézu, že preferovaný rodič bude psychicky narušenější než nepreferovaný rodič, nicméně míra psychického narušení obou rodičů angažovaných v syndromu spojenectví byla větší než rodičů bez tohoto syndromu. Děti postižené tímto syndromem byly méně schopné chápat komplexní situace a byly hněvivější, nicméně měly větší sebedůvěru. Autorka uzavírá, že spojenectví s jedním z rodičů sice řeší problém s loajalitou, nicméně za určitou emoční cenu pro dítě.

Manipulující rodič často chce v dítěti získat nástroj v řešení porozvodového uspořádání. Manipulující rodič má často osobní historii opuštěného dítěte, fyzického či sexuálního zneužívání, sám byl podobně manipulován či trpí poruchami vlastní identity [25]. Johnston a Roseby [14] popisují, že manipulující rodič se často cítí odmítnut, osaměle, často v důsledku nechtěného rozvodu. V chronickém zármutku se obrací ke svému dítěti jako ke zdroji podpory a společnosti, jako ke spojenci proti nepřátelskému světu a nápravě vlastního sebehodnocení. Popisují, že odmítaný rodič je často poněkud neempatický ve vztahu k dítěti a k hostilitě druhého rodiče může přispívat vlastní hostilní reakcí a umíněným vyhledáváním styku s dítětem. Dunne a Hendrick [5] konstatovali, že tento syndrom lze připsat patologii manipulujícího rodiče a patologii jeho vztahu s dítětem a nemusí znamenat dysfunkci odmítaného rodiče a jeho vztahu s dítětem. Manipulující rodiče v jejich vzorku se vyznačovali prožitky rozlady kladenými za vinu druhému rodiči a zřetelným zraněním sebecitu. Clawar a Rivlin [3] konstatovali, že manipulace dítěte proti druhému rodiči nabývá na intenzitě s úspěchy tohoto rodiče po rozvodu (nový partner, dobrá finanční situace apod.). Uzavírají, že manipulující rodiče jsou obvykle špatnými kandidáty mediace a event. psychoterapie a obvykle odmítají uznat svou odpovědnost za svůj ničivý vliv na dítě. Walsh a Bone [25] konstatují, že manipulující rodiče jsou často obratní lháři, že obratně zkreslují fakta tak, aby vykreslili falešný obraz situace. Studie charakteristik rodičů, kteří mají děti svěřeny do své péče a odmítají návštěvy druhého rodiče, často konstatují psychopatologii [18].

Rozvoji syndromu zavrženého rodiče často předchází narušování styku dítěte s nerezidenčním rodičem. Hodges [13] konstatuje, že pravidelné a nerušené návštěvy druhého rodiče jsou pro dítě žádoucí a užitečné kromě extrémních případů. V případech odírání návštěv jsou nicméně soudy často neefektivní. Kressel [15] odhaduje, že asi 40 % matek s dětmi svěřenými do výchovy odírá otcům návštěvy dětí, aby ho potrestaly. Arditti [1] sděluje, že z jeho vzorku 125 rozvedených otců 50 % referovalo o narušování návštěv dětí jejich matkami. Turkat [21] konstatuje, že manipulace dětí, narušování rodičovských návštěv a nepřátelské akce proti druhému rodiči jsou sice časté a jsou nežádoucí a nedovolené, ale je jen málo prostředků jak jim zabránit. Soudy pracují pomalu a mohou být manipulovány dobrými lháři [19]. Odhalit lži a fabrikace a vypořádat se s nimi je obecně obtížné [6]. Mnoho rodičů těchto skutečností obratně využívá.

Gardner [10] uvádí, že syndrom zavrženého rodiče se ve Spojených státech začal vyskytovat častěji, a to především u dětí, které jsou předmětem sporů o svěření do péče. Konstatuje, že od poloviny sedmdesátých let byl zpochybněn dosud převládající názor, že matka je vhodnějším a lep-

ším pečovatelem než otec a od začátku osmdesátých let vzrostla popularita institutu střídavé péče. V důsledku toho se rozhodnutí soudu o tom, komu bude dítě svěřeno, stalo těžko předvídatelným a nejistým a rodiče, aby si zlepšili své šance na vítězství v soudním sporu, začali své děti programovat mnohem častěji. Warshak [26] se tomuto syndromu věnuje velmi obsírně. Konstatuje, že manipulace dětí v některých případech vede k vítězství ve sporu o svěření do péče. Doporučuje, aby si rodiče vedoucí spor o svěření dětí do péče opatřili dobré advokáty a dobré terapeuty, protože je pro ně nemožné vyhocenou situaci právně i zdravotně zvládnout samostatně.

Je zřejmé, že snahy o „zrovnoprávnění“ mužů vedou k paradoxním výsledkům: soudní spory vedou k těžkému postžení všech zúčastněných stran (včetně dětí). Coates [4] ve své studii 10 000 rozvodů našel 35 % případů, kdy alespoň jeden z rodičů druhého nenávidí a je motivován k porozvodovému boji. Asi 50 % rodičů je po rozvodu rozhněváno svou finanční situací. Ze sporů o svěření do péče se rodí hostilita [22]. Častá jsou falešná obvinění ze sexuálního zneužívání dětí [2]. Turkat [23] konstatoval u řady rodičů v souvislosti s porozvodovým sporem o svěření dítěte do péče často dlouhým, svízelným a zraňujícím, syndrom porozvodového vyhoření. Ten se vyznačuje psychickými obtížemi spojenými se zaujetím a přetížením spory, přítomností dalších intervenujících stresorů (finanční, bytové problémy apod.), na něž postižený reaguje úzkostí, depresí nebo chronickým hněvem. Konstatuje, že tento syndrom je vážným problémem.

Švarc [20] uvádí, že konflikt mezi bývalými manžely přináší boj o ovlivňování psychiky dítěte skrytým i otevřeným programováním dítěte proti druhému rodiči, omezením přístupu druhého rodiče k dítěti a zapuzením druhého rodiče ze scény. Programující rodič opakuje nepravdivé myšlenky tak dlouho, dokud si je dítě nevšití do paměti. Negativní vlastnosti zavržovaného rodiče zveličuje, vytrhuje z kontextu, opomíjí jeho klady. Povzbuzuje dítě, aby jej zneužívalo, např. finančně.

Švarc [20] popisuje terapii syndromu zavrženého rodiče a konstatuje, že pro rodinně-psychoterapeutickou práci chybějí základní podmínky (náhled a motivace) u programujícího rodiče, proto je nutná podpora příslušných orgánů (odborní sociální péče, soudy). Uvádí, že za neúčinnější terapeutickou možnost je považováno omezení vlivu programujícího rodiče, a to v důsledku soudního rozhodnutí.

V USA jsou zkušenosti s těmito deprogramovacími postupy (podle stupně zavržení):

A) Výchova zůstává u programujícího rodiče, soud určí terapeuta řídicího styk zavrženého rodiče s dítětem. Při nespolupráci programujícího rodiče jsou možné sankce (napomenutí, pokuty, prospěšné práce, odsouzení).

B) Soud nařídí program pro dočasný pobyt dítěte v reintegračním zařízení, kde probíhá terapie specializovaná na syndrom zavrženého rodiče, aby byl obnoven vztah se zavrženým rodičem a neutralizováno programování.

C) Změna výchovy (od programujícího k zavrženému rodiči); zároveň soud nařídí styk dítěte s programujícím rodičem monitorovaný určeným terapeutem.

Reintegračním zařízením bývá relativně izolovaná venkovská farma, kde odcizené dítě a zavržený rodič společně pracují, připravují jídlo, hrají hry, sportují. Zavržený rodič přijede proškolený, nevtírající se, připravený na počáteční nenávisť dítěte přecházející postupně v běžný negativismus, hranou „lhostejnost“, okukování, zájem.

Dunne, J. a Hendrick, M. [5] se podrobně zabývali šestnácti případy soudních sporů o svěření dětí do péče, v nichž se jednalo o syndrom zavrženého rodiče. Uzavírají, že tradiční terapeutické postupy jsou v těchto případech neefektivní. Konstatovali, že soudy nejsou nakloněny nařizovat drastické akce zvláště v případech, kdy by to bylo proti explicitnímu přání dítěte. Nicméně konstatují, že ke zmírnění syndromu vedla jen změna rezidenčního rodiče. V jejich studii k takovému kroku soud přistoupil ve dvou případech. Zdůrazňují, že je nutné pečlivě prošetřit každý jednotlivý případ a že samotné zjištění syndromu zavrženého rodiče není dostatečným důvodem ke změně uspořádání péče o dítě. Podrobné zhodnocení situace dítěte a všech silných a slabých stránek obou rodičů může dospět k závěru, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby zůstalo s programujícím rodičem a mělo jen malý nebo žádný kontakt se zavrženým rodičem tak, aby byl zmírněn nepříznivý vliv pokračujícího konfliktu. Uzavírají, že jejich studie naznačuje, že dosavadní znalosti nejsou takové, aby bylo zřejmé jaké druhy intervencí vedou k žádoucímu funkčnímu vztahu s oběma rodiči, a to zvláště v tak vyhocených případech, které studovali.

Někteří naši autoři, zabývající se problematikou zavrženého rodiče, zastávají názor, že situaci, kdy jsou mařeny styky s dítětem a nebo se rozvine syndrom zavrženého rodiče, je třeba z úřední moci napravit či usměrnit a kritizují naše soudy za malou ochotu v takových situacích razantně zasahovat. V rámci některých manželských poraden nicméně již byly vytvořeny pracovní skupiny, které se touto problematikou zabývají a kam soudy mají možnost rodiče a děti postižené syndromem zavrženého rodiče odkazovat.

Je třeba si uvědomit, že nerezidenční rodič je v krajně nevýhodné situaci – ve věci styku s dítětem je odkázán na dobrou vůli rezidenčního rodiče. Pokud je styk s dítětem mařen a nerezidenční rodič hledá nápravu prostřednictvím nějaké úřední intervence, pak má rezidenční rodič vždy mož-

nost dítě proti němu popudit. Velmi často to dělá. Žádná instituce mu v tom nemůže zabránit. V situaci vyhocených sporů se pak rozvíjí syndrom zavrženého rodiče různé intenzity. Terapie tohoto syndromu je pak svízelná či nemožná.

Jiní naši autoři pak zastávají názor, že nespravedlivost může být osudová a neodvratitelná [17] a zavržený otec má rezignovat, vzchopit se a jít dál vlastní cestou. Zápas o děti, který zahltí osobnost rodiče a stane se jeho životní náplní, považují za krajně nepříznivou možnost. Oproti tomu z Wars-hakovy práce [26] je zřejmé přesvědčení, že lidské vztahy, křivdy a nespravedlnost lze napravit, pokud postižený má dostatek prostředků na dobrého terapeuta a advokáta. Nicméně i on považuje některé situace za beznadějně a v takových případech doporučuje rezignaci.

VLASTNÍ STUDIE

Abychom hlouběji poznali problematiku rodin, které procházejí rodičovskými soudními spory, prostudovali jsme 100 soudně znaleckých posudků z oboru dětské psychiatrie a psychologie. Šlo o náhodně vybrané posudky od různých znalců z pražského a středočeského kraje.

Charakteristiky souboru

Průměrný věk dětí v době rozvodu byl 7 let, v době vypracování znaleckého posudku téměř 9 let.

Návrh na úpravu styku či změnu výchovy podávali v 65 % otcové, v 31 % matky, ve 4 % oba rodiče.

Děti byly svědkem fyzického násilí v rodině ve 49 %, z toho v 38 % otec napadl matku.

Majetkové a finanční spory se vyskytly v 55 %.

Z toho ve 24 % otec neplatil výživné, připravil rodinu o byt či majetek hráčstvím či dluhy jiného charakteru. Část otců si neplacením výživného vynucuje styk s dítětem.

Ve 4 % neplatila výživné matka, důvodem byla ztráta zájmu matky o dítě nebo její invalidita.

Ve 27 % se jednalo o majetkové spory, převážně bytového charakteru, které se netýkaly výživného.

Psychický stav dětí

V době vypracování znaleckého posudku mělo psychické obtíže 46 % dětí, z toho 25 % dívek a 21 % chlapců. Většinou šlo o diagnostické kategorie: smíšená úzkostná a depresivní reakce, nespecifické adaptační poruchy, citová deprivace, výchovné zanedbání.

Psychický stav rodičů

37 % matek trpělo různými psychickými obtížemi, nejčastěji se vyskytovaly tyto diagnostické závěry: anomální rysy osobnosti, histriónská porucha osobnosti, smíšené adaptační poruchy.

U otců se psychické poruchy vyskytovaly v 35 %, nejčastější poruchou byly poruchy osobnosti disociačního a agresivního charakteru, anomální osobnostní rysy a smíšené adaptační poruchy.

Výchovné styly rodičů a postoj k dětem

38 % otců se chovalo k dětem před rozvodem či v jeho průběhu výrazně neempaticky. Děti měly děsivé vzpomínky na agresivní chování otce, otec se po mnoho let s dětmi nestýkal nebo byl v nápravném zařízení. 6 % otců děti týralo, byli v této souvislosti i trestáni, a přesto se následně chtěli s dětmi stýkat nebo je žádali do své péče. Podobné chování bylo zjištěno u 17 % matek, které též, podobně jako otcové, opustily rodinu, projevovaly příznaky návykového chování, nebo byly trestány. U jedné matky bylo prokázáno týrání dítěte, přesto ho žádala do své péče.

Bránění styku dítěte s druhým rodičem bylo zjištěno u 33 % matek a 6 % otců. Bránící matky prožívaly styk dítěte s otcem jako ohrožující, uváděly možnost zdravotního ohrožení dítěte nebo pravděpodobnost sexuálního zneužití dítěte otcem. Styky s otcem hodnotily jako rušivé pro výchovné působení, školní prospěch i rodinný život. Vedly děti k tomu, aby otcovskou postavu nahradily svými novými partnery. Samy měly často zkušenost s agresivním chováním otce, nebyly spokojeny s placením výživného a ačkoliv stykům s otcem brání, mnohdy žádají stále vyšší výživné.

Otcové, kteří bránili stykům dětí s matkou, měli často partnerky, které je v tomto chování podporovaly, nebo vlastní rodiče, kteří chtěli získat převahu ve výchově vnuků.

Děti rodičů bránících ve styku s druhým vychovatelem se ve většině případů ztotožňovaly s názorem hlavního vychovatele, jen výjimečně projevovaly odlišný postoj. Jen v ojedinělých případech však bylo možno jednoznačně hodnotit postoje těchto dětí jako „syndrom zavrženého rodiče“. Na jejich odmítání druhého rodiče se často podílely vlastní negativní zážitky s odmítaným rodičem, nebo byly svědky jeho agresivního chování k druhému rodiči. Neochota setkávat se s nerezidenčním vychovatelem byla též v některých případech výrazem preference podnětějšího prostředí u druhého rodiče (další sourozenci, bohatší zájmy).

Znalci v hodnocených posudcích navrhouli na základě svých zkoumání tato uspořádání:

- 63 % vhodnější matka jako hlavní vychovatel,
- 33 % vhodnější otec jako hlavní vychovatel,
- 3 % střídavá péče,
- 1 % předání dítěte do dětského domova.

Návrhy frekvence a způsobů styků s nerezidenčním vychovatelem:

- zákaz styků s matkou 4 %,

- zákaz styků s otcem 7 %,
- krátký styk s matkou (například jedno odpoledne v měsíci) v 8 %,
- krátký styk s otcem v 27 %,
- rozšířené styky s matkou (více než každý druhý víkend v měsíci) ve 4 %,
- rozšířené styky s otcem ve 4 %.

Změn v návrhu výchovných opatření podle soudně znaleckých posudků dosáhly častěji matky.

SOUHRN A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ STUDIE

Ve shodě s literaturou byl zjištěn vysoký výskyt poruch psychického stavu u rodičů dětí v soudních opatrovnických sporech. Děti, které prožívají soudní spory rodičů, trpí též častěji poruchami psychického vývoje. Matky ve více případech brání stykům dětí s nerezidenčním partnerem, otcové se častěji chovají fyzicky agresivně. Odmítání druhého rodiče dětmi lze jen výjimečně jednoznačně hodnotit jako „syndrom zavrženého rodiče“. Je nutno zvážit i osobní zkušenost dítěte s oběma rodiči, povahové zvláštnosti a environmentální preference.

ZÁVĚR

Studium syndromu „zavrženého rodiče“ je obohacujícím přístupem k rozpoznání dynamiky rozvoje psychických obtíží rodičů a dětí v rozvodových sporech.

Jednoznačné konstatování „syndromu zavrženého rodiče“ je ojedinělé. Na odmítavém postoji dítěte se podílí mnoho faktorů, které je třeba individuálně zhodnotit a je třeba přihlížet též k osobním zážitkům dítěte s odmítaným rodičem.

Z hlediska diagnostiky lze rozpoznat u rodičů a dětí v rozvodových sporech poruchy psychického stavu, které lze hodnotit všeobecně užívanými diagnostickými kategoriemi. Většinou jde o adaptační poruchy, poruchy osobnosti a poruchy psychického vývoje, které se rozvíjejí v důsledku špatné adaptace na rozvodovou situaci a další uspořádání péče o dítě.

Z tohoto hlediska se nejvíce zavedení další diagnostické kategorie nebo syndromu jako nezbytné.

Překlad termínu „The parental alienation syndrom“ jako „syndrom zavrženého rodiče“ přináší negativní konotace a je nepřesný. Vhodnější by bylo užívat termín „odcizený rodič“.

Významným preventivním faktorem je včasné zachycení a mediace násilného chování v rodinách, které často předchází rozvodovým sporům a následnému omezování styků s dětmi.

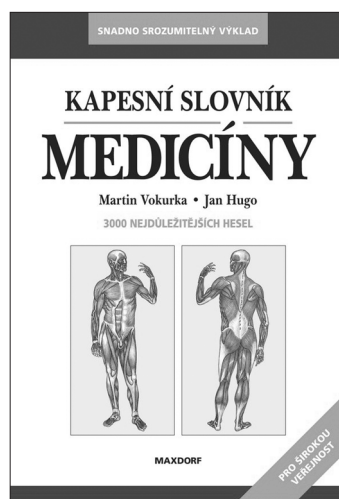
LITERATURA

1. **Arditi, J. A.:** Factors relating to custody, visitations, and child support for divorced fathers: An exploratory analysis. *J. Div. Remarr*, 17, 1992, pp. 23–42.
2. **Bone, J. M., Walsh, M. R.:** Parental alienation syndrome: How to detect it and what to do about it. *Florida Bar Journal*, 95, 1999, pp. 44–48.
3. **Clawar, S. S., Rivlin, B. V.:** Children held hostage: Dealing with programmed and brainwashed children. Chicago, American Bar Association, 1991.
4. **Coates, B. A.:** Divorce with decency. Honolulu, University of Hawaii Press, 1999.
5. **Dunne, J., Hedrick, M.:** The parental alienation syndrome: An analysis of sixteen selected cases. *Journal of Divorce and Remarriage*, 21, 1994, pp. 21–37.
6. **Ekman, P., O'Sullivan, M.:** Who can catch a liar? *American Psychologist*, 1991, pp. 913–920.
7. **Gardner, R. A.:** The parental alienation syndrome and the differentiation between fabricated and genuine child sex abuse. Creskill, Creative Therapeutics, 1987.
8. **Gardner, R. A.:** Family evaluation in child custody mediation arbitration, and litigation. Creskill, Creative Therapeutics, 1989.
9. **Gardner, R. A.:** The parental alienation syndrome. Creskill, Creative Therapeutics, 1992.
10. **Gardner, R. A.:** Syndrom zvrženého rodiče. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1996.
11. **Gardner, R. A.:** The parental alienation syndrome: A guide for mental health and legal professionals. 2nd Ed. Creskill, Creative Therapeutics, New Jersey, 1998.
12. **Garrity, C. B., Bari, M. A.:** Caught in the middle: Protecting the children of high-conflict divorce. Lexington, Lexington Books, 1994.
13. **Hodges, W. E.:** Interventions for children of divorce: Custody, access, and psychotherapy. New York, John Wiley, 1986.
14. **Johnston, J. R., Roseby, V.:** In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce. New York, Free Press, 1997.
15. **Kressel, K.:** The process of divorce. New York, Basic Books, 1985.
16. **Lampel, A. K.:** Children's alignment with parents in highly conflicted custody cases. Los Angeles, Family and Conciliation Courts Review, 1996.
17. **Plaňava, I.:** Jak se nerozvádět. Praha, Grada Publishing, 1994.
18. **Racusin, R. J.:** Characteristics of families of children who refuse post-divorce visits. *Journal of Clinical Psychology* 50, 1994, pp. 792–802.
19. **Snyder, S.:** Pseudologica fantastica in the borderline patient. *American Journal of Psychiatry*, 143, 1986, pp. 1287–1289.
20. **Švarc, J.:** Násilí mezi programujícím a zavrhaným rodičem. Sborník XXVI. soudně psychiatrické konference. Praha, Academia, 2003.
21. **Turkat, I. D.:** Child visitation interference in divorce. *Clinical Psychology Review*, 14, 1994, pp. 737–742.
22. **Turkat, I. D.:** Divorce related malicious parent syndrome. *Journal of Family Violence* 14, 1999, pp. 95–97.
23. **Turkat, I. D.:** Custody battle burnout. *The American Journal of Family Therapy* Jul–Sept., 2000.
24. **Wallerstein, J. S., Kelly, J. B.:** Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce. New York, Basic Books, 1980.
25. **Walsh, M. R., Bone, J. M.:** Parental alienation syndrome: An age old custody problem. *Florida Bar Journal* June, 1997, pp. 93–6.
26. **Warschak, R. A.:** Rozvodové jedy. Praha, Triton, 2003.

Dodáno redakci: 8. 2. 2005

Po skončení recenzního řízení: 10. 10. 2005

PhDr. Josef Pavlát
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
Ke Karlovu 11
128 00 Praha 2
e-mail: jpav@lf1.cuni.cz

KAPESNÍ SLOVNÍK MEDICÍNY

Martin Vokurka, Jan Hugo

Kapesní verze lékařského slovníku, do které jsme vybrali – obohaceni o 11 let zkušeností – přibližně 3000 nejdůležitějších lékařských termínů, je zdrojem základních informací o zdraví a nemocech skutečně pro nejširší čtenářskou obec.

Vydal Maxdorf v roce 2005, ISBN 80-7345-053-4, formát A6, brož., 176 str., cena 245 Kč.

Objednávku můžete poslat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz